

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 30.05.2022

Kabul Tarihi: 29.11.2022

Yayın Tarihi: 20.12.2022

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2022, 2(2): 175-187

Research Article

Received Date: 30.05.2022

Accepted Date: 29.11.2022

Published Date: 20.12.2022

DOI Number: 10.29228/yazitdergisi.13

NECİP FAZIL'IN OTOBİYOGRAFİK DÜZYAZILARINDA AİLE, ZAMAN VE ÇEVRE*

Family, Time and Milieu in Necip Fazıl's Autobiographical Prose

Sedat TOKSÖZ*

Bilgin GÜNGÖR*

ÖZ

Soyaçekim kanunu, kalıtsal özellikler veyahut genetik faktörler olarak adlandırdığımız husus; esasında bireyin geçmiş nesli ile gen, alışkanlık ve meyletme alakasını tespit etmemizi sağlamaktadır. Bu sayede bireyin geçmişte yapmış oldukları ya da gelecekte bir olaya karşı nasıl bir tepki vereceği, yaşamı boyunca nasıl bir yol izleyeceği belirlenebilir. Belirlenen bu veriler tespit ve tahmin edilebilme mekanizmasını oluşturmamıza imkân sağlamaktadır. Hiç şüphesiz insan sosyal bir varlıktır. Tek başına düşünülemez. Aile, zaman, çevre ve genetik faktörlerin bileşiminden oluşan bireyin bu bakımdan incelenmesi bilimsel açıdan kıymetli görülmektedir. Kalıtsal özellikler, örf ve adetler, gelenek ve görenekler, yetiştirilme tarzı, eğitim durumu ve terbiye edilme şekilleri bireylerin kişiliklerinin oluşmasında son derece önemli unsurlar olduğu bilinmektedir. Bu makalede sanatçıya dönük eleştiri ve sosyolojik eleştiri vasıtasıyla birey esas alınarak onu oluşturan ailenin, çevrenin, zamanın, kalıtsal özelliklerin ve benzeri genetik faktörlerin önemine değinilmiştir. Yer yer psikanalitik eleştiriden yararlanılarak bu faktörlerin birey üzerinde nasıl bir etki bıraktığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Necip Fazıl Kısakürek yukarıda aktarılmaya çalışılan faktörlerin etkisinde kalan bir "birey" profilindedir. Dolayısıyla çalışmanın temel noktası olarak sanatçının otobiyografi türünü destekleyen *Bâbiâli, O ve Ben, Cınnet Mustatili* ve *Kafa Kâğıdı* gibi eserleri alınmıştır. Ailenin ve sosyal çevrenin ve en nihayetinde zamanın etkisinin bariz bir şekilde hissedildiği bu eserler etrafında birey ve onun kişilik özelliklerini şekillendiren hususlar incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: birey, soyaçekim, aile, zaman, çevre

ABSTRACT

Genetic code which we call genetic features or genetic factors, in fact, ensures us to determine individual's connection to his/her generation, habits and tendencies. In this way,

* Bu makale, Sedat Toksöz'ün Doç. Dr. Bilgin Güngör'ün danışmanlığında hazırladığı *Necip Fazıl Kısakürek'in Anı ve Gezi Yazıları* isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale-Türkiye. E-posta: tokgozsedat44@gmail.com. ORCID: 0000-0001-5561-6601.

* Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çanakkale-Türkiye. E-posta: bilgingungor@yandex.com. ORCID: 0000-0001-7702-1668.

things the individual has done in the past, his possible behaviors in case of future occasions, his/her path through the life could be determined. These data enables us to create a determination and prediction mechanism. Beyond any doubt, man is a social creature. He/she cannot be thought alone. Examining the individual who is formed by his/her family, time, environment, genetic codes is seen valuable in terms of science. It is known that genetic code, mores, traditions, upbringing, educational background, personal manners are extremely important in forming personalities. In this article, importance of factors that form personality such as family, environment, time, genetic features etc. are discussed. Effects of these factors on the individual tried to be detected. These detections were compiled specifically in the context of works of Necip Fazıl Kısakùrek and his works *Bâbiâli, O ve Ben, Cinnet Mustatili* and *Kafa Kâğıdı*. After some implications, the study was finished off.

Keywords: person, heredity, family, time, milieu

Giriş

19. yüzyılda insanoğlu, skolastik/teolojik düşünceinin etkisinden sıyrılıp bilimsel gelişmelerin takipçisi olmaya başlamıştır. Bu takip sonucunda ise hayatın her alanında birtakım değışiklikler meydana gelmiştir: “19. yüzyıl ortalarına doğru, bilimdeki gelişmelerin sosyopolitik ve teknolojik düzlemlere yansıması, insanın yaşamında köklü değışimlere neden ol[muştur.] 19. yüzyıl, insanlık tarihinde madde egemenliğinin dorukta yaşandığı bir zaman kesitidir” (Ecevit, 2004: 25). En keskin ve belirgin değışim ise Newton’un çekim yasasıdır. Bu yasa “evrenin gizini çözmüştür; [bu yasaya göre] evrende var olan her şey –buna insan davranışları da dâhildir- hesaplanabilir, doğa yasalarıyla açıklanabilir gerçeklerdir” (Ecevit, 2004: 22). Bu dönemde klasik/geleneksel bakış açısı ve saptamalar değışikliğe uğramış, gerçeklik algısı ise farklılaşmaya başlamıştır: “Teolojik kaynaklı gerçeklik anlayışı, yerini aklın ve bilimin yönlendiriciliğine bırakır; gerçek, artık gözlem ve deneyle bütünleşmiş bir olgudur” (Ecevit, 2004: 21). Bu değışim ve başkalaşımın en zirve noktası ise “Darwin’in kalıtım teorisi ve Auguste Comte’un pozitivismi[dir]” (Ecevit, 2004: 26). Nihayetinde “[i]nsan bu yeni bilimsel bulguların yarattığı büyüünün etkisiyle dizginleri ele” geçirmiştir (Ecevit, 2004: 21). 20. yüzyıla gelindiğinde ise “keskinlik/değışmezlik üzerine kurulu saptamalar” (Ecevit, 2004: 27) artık yerini “belirsizlik/olasılık/görecelik kavramların[a]” bırakmıştır (Ecevit, 2004: 27). Çünkü bu yüzyılda gelişim gösteren ve “ivme kazanan yeni bilimsel gelişmeler, son birkaç yüz yıldır gerçeklik anlayışına damgasını vurmuş olan determinizmle birlikte Newton fiziğinin ana ilkelerini de kuşkulu [bir hale getirmiştir]” (Ecevit, 2004: 26). Bu yüzyılda “geleneksel edebiyatın *fantastik* diye adlandırdığı türden bir gerçeklik anlayışı” (Ecevit, 2004: 21) hâkim görüş konumuna gelmiştir. Bu inceleme “fantastik gerçeklik” görüşünün henüz hâkim olmadığı Newton fiziğinin ve determinizmin etkilerinin görüldüğü/hissedildiği görüşler çerçevesinde şekillendirilmek istenmiştir.

İnsanın yaşadığı dünyayı anlamlandırmasıyla beraber kendini anlamlandır-
dığı konumda sabitlemesi pek mümkün değildir. Çünkü değişim ve zaman de-
vamlılık/sürekli-lik/kesintisizlik arz eden olgulardır ve bu olgulardan en çok etkile-
nen şüphesiz insandır: “Her çağın yaşama/uzaya/ dünyaya/ insana bakışı ve ger-
çekliği algılayış biçimi; söz konusu zaman kesitinin” (Ecevit, 2004: 21) uhdesinde-
dir. Bu doğrultuda 18. yüzyıla kadar tesiri devam eden Prütanizm’in –ilahi kader-
cilik- yerini yavaş yavaş bilimsel kadercilik almaya başlamıştır. Bu hususta yuka-
rıda örneklendirdiğimiz gelişmeler pek tabii etkili olmuştur. Dolayısıyla birey, bu
dönüşüm vesilesi ile sosyal çevre ve genetik faktörlerden ayrı düşünülemez bir
varlık olarak kabul görmüştür (Kantarcioglu, 1993: 122). Bu doğrultuda Gardner
Murphy’nin kişilik kuramı önemlidir. Murphy kuramında, insanın çevresi ile ya-
kın ilişkisinden ötürü kişiliğin bir ucunun biyolojik/kalıtımsal faktörlerde; bir diğer
ucunun ise sosyal çevrede olduğunu belirtmektedir (Yanbastı, 1996: 269). Bireyin;
aile, çevre, içinde bulunduğu zaman, genetik faktörler ve kalıtımsal özelliklerden
meydana geldiği ve bireyleşme sürecinin bu hususların yoğrulmasıyla netleştiği
görülmektedir. “[İ]nsana özgü davranışlar, türden gelen kalıtımla ilgili özelliklerle,
doğadan yansıyan etkiler ve insan türünün oluşturduğu çevre koşulları içinde bi-
çimlen[mektedir]” (Köknel, 1986: 29). Çevre ve bireyin etkileşimi üzerinde Karen
Horney ve Erich Fromm da durmuşlar ve kişiliğin oluşmasında bireyin/insanın
içinde bulunduğu çevrenin ve bu çevrenin kültür yapısına odaklanmışlardır (Kök-
nel, 1986: 153). Keza Fromm, “[k]işilik gelişmesinde toplumsallaşma ve kültür-
lenme üzerinde durmuş, karakter[kişilik] yapısının bu etkilerin özümlemesine
dayandığını” belirtmiştir (Köknel, 1986: 153). Bu bakımdan bireyin tek başınalığı-
nın esasında birtakım hususların birleşmesiyle oluştuğu göze çarpmaktadır ki za-
ten Murphy de kalıtımsal ve çevresel faktörleri birbirinden ayrı düşünmeyip bir
bütün olarak ele almıştır (Yanbastı, 1996: 273). Böylece bireyin yaşamındaki her
olgunun, her odağın -bu ister sanatsal manada isterse düşünsel bağlamda olsun-
bir nevi “öykünmeden” kaynaklı olduğu düşünülebilir. Bireyi oluşturan bu husus-
ların, bireyin karar alma mekanizmasına ve yaşama biçimine etki ettiği muhakkak-
tır. Bu bakımdan birey; içgüdü, dürtü, zekâ ve kalıtımsal faktörler temelinde altya-
pısını oluştururken bir yandan da içinde bulunduğu toplumun ve himayesinde bü-
yüdüğü ailesinin etkisiyle üstyapısını inşa etmektedir (Köknel, 1986: 82). “Böylece
yetişkin kişilik hem biyolojik hem de sosyal bir bütün” (Yanbastı, 1996: 260) haline
gelir.

Geçmişin izleri, kalıntıları, aile bireylerinin tutumu, çevresel faktörler ve ya-
şanılan tecrübelerin bireyin düşünce dünyası üzerindeki tesirleri bu bakımdan
inkâr edilemezdir. Nitekim “kimyasal bir etki-tepki maddesi olan insan hayatın[ı]
tayin eden güçler, sosyo-ekonomik çevre ve biyolojik kalıtımdır” (Kantarcioglu,
1993: 124). Dolayısıyla, bu itici güçler dikkate alındığı vakit, bireyin etkilenme ve

hayatına yön tayin etme/etmeme kudretinin soyaçekim yasaının boyunduruğu altında kaldığını göstermektedir. “[G]enel olarak, soyaçekmeyi ya organizmin aslında bulunan bir yatkınlığın yahut kazanılmış bir karakterin nesle geçmesi şekillerinde düşün[ebiliriz]” (Ülken, 1971: 2). Burada kalıtımın sadece fizyolojik bir temelde olmadığı hususunu belirtmek yerinde bir tespit olacaktır: “İnsan türüne özgü kalıtım sınırları içinde, anne ve babadan gelen gen gruplarıyla bedensel ve ruhsal yaşamının altyapısı oluş[maktadır]” (Köknel, 1986: 23). Bu alıntıyla beraber yukarıda ifade etmeye çalıştığımız diğer hususlar genel hatlarıyla birleştirildiğinde, bireyin sosyal çevresinden, ailesinden ve kalıtımsal özelliklerinden ayrı düşünülemez olduğu ve yaşantısının bu faktörlerden teşekkül ettiği ortaya çıkmaktadır. Böylelikle birey; içinde büyüdüğü ve yetiştiği toplumun değerler silsilesini ve davranış kalıplarını “alımlayarak” kişilik oluşturmaya başlar. Birey; bireysellikten toplumsallığa doğru yavaş yavaş evrilir ve artık toplumun bir üyesi konumunda olur (Köknel, 1986: 83). Bu sebeple bireyin ileriki yaşantısında geçmiş zamanlardan “rol çaldığını” rahatlıkla ifade edebiliriz. Burada Murphy’nin, genetik biliminin sosyal bilimlerin temeli olduğu düşüncesi son kertede önemlidir (Yanbastı, 1996: 269).

Yukarıdaki genel ifadeler ışığında, Necip Fazıl’ın karakter ve yaşantı olarak ailesinden, genetik faktörlerden, içinde bulunduğu zamandan ve sosyal çevresinden nasıl etkilendiğini belirleyebilmek adına *O ve Ben*,¹ *Bâbiâli*,² *Cinnet Mustatili* ve *Kafa Kâğıdı* gibi anı/hatıra/otobiyografi özelliği gösteren eserleri incelenenektir. Bu inceleme yapılırken “[y]azarlar eserlerinde kendi kişiliklerini yansıttıklarına göre, bu eserlerden yazarın kişiliğini çıkartabiliriz” (Moran, 2018: 133) görüşüyle beraber “[b]elli nedenler belli sonuçlar doğurur. Biyolojide, fizikte, jeolojide olduğu gibi edebiyatta da bir determinizm vardır” (Moran, 2018: 84) görüşü esas alınmış olup sanatçıya dönük eleştiri ve sosyolojik eleştiri kuramlarından faydalanılmıştır. Ayrıca psikanalitik eleştiri yardımıyla inceleme daha somut bir hale getirilmeye çalışılmıştır.

Büyükbabanın Son Umudu: Necip!

İlk aile bireyi ve başat faktör olan Necip Fazıl’ın dedesi Hilmi Bey, çalışmanın konusunu derinleştiren kişi olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü Hilmi Bey, “İstanbul Cinayet Mahkemesi ve İstinaf Reisliği’nden emekli” (Kısakürek, 2017a: 11) bir şahsiyettir. Muhakeme gücü yüksek, kendini ifade edebilen, aynı/karşıt görüş ve düşünceleri tartabilme ve karar verebilme ehliyeti olan bir birey ve aynı zamanda savcıdır (Kısakürek, 2009: 64, 65). Nitekim bu doğrultuda, “Abdülhamid’e atılan bomba hâdisesinin tarihî muhâkemesini” de bu şahsiyet (Kısakürek, 2017a: 11)

¹ Bu eser, çalışmada (Kısakürek, 2017a) olarak geçecektir.

² Bu eser, çalışmada (Kısakürek, 2017b) olarak geçecektir.

yapmıştır. Bu minvalde, Necip Fazıl'ın kendini savunan, muhakeme gücüne malik, muarızlarına karşı kendisini ve "inandığı" düşüncelerini korkmadan ifade eden, mahkeme kürsüsünde dahi üst perdeden konuşma cesaretine sahip bir birey olması (Kısakürek, 2017b: 318-319) hem kalıtsal özelliklerini hem de yaşadığı çevrenin etkisini göstermektedir. Nitekim "Adler, insan davranışlarının yaşamın ilk gününden başlayarak toplumsal bir yapı içinde geliştiğini vurgular. Aile içinde doğan çocuğun, anne ve diğer aile üyeleriyle çok yakın ilişkiler geliştirmesi kaçınılmaz bir durumdur. Çocuğun çevresindeki insanların oluşturduğu koşullar, sonradan geliştireceği davranış örgütlerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynar[maktadır]" (Geçtan, 2008: 120). Dolayısıyla bu şahsiyete bürünmesinin arka planında çalışmanın giriş cümlelerindeki ifadeler temelinde ailesi, çevresi ve genetik faktörü olduğu düşünülebilir. Burada dikkati çeken bir diğer benzer husus ise her iki bireyin -Hilmi Bey ve Necip Fazıl- yaşadıkları dönemde, ülkenin iki önemli davasına konu olmalarıdır. Hilmi Bey, "Abdülhâmid'e karşı yapılan Yıldız Camii sûikastının muhakemesini reis sıfatıyla idare etmiş" (Kısakürek, 2009: 62); Necip Fazıl ise dönemin başbakanının, Adnan Menderes'in, yargılanması³ (URL-1) davasında sanık olmuştur. Bu benzerliği ayırıştırın nokta ise isimlerinin önündeki sıfatlardır. Bu hususlar bizi Hilmi Ziya Ülken'in "[k]azanılmış karakterlerin soya geçmesi olayı, fiilen vardır" (1971: 157) cümlesine yaklaştırmaktadır. Necip Fazıl, dedesinin himayesinde büyümüş ve Hilmi Bey, Necip Fazıl ile yakın bir alaka kurmuştur. Bu yakınlık kişilik/karakter bağlamında benzerliklerin olmasına katkı sağlamıştır. Adler bu durumu, "kişiliği anlamak istiyorsak, bireyin içinde bulunduğu sosyokültürel bağlamda başkalarıyla olan ilişkilerine bakmak gerekir" (Gündoğdu, 2016: 387) diye belirtmiştir. Kazanılmış olan karakterin tahlilini yaptığımızda geçmişin kişiler üzerinde önemli bir etki bıraktığını görmekteyiz. Öyle ki Hilmi Bey, dinine bağlı birey olmuş; inançlı bir hayat yaşamaya gayret etmiştir. Bu gayretini de torunu olan Necip Fazıl'a dini telkinler/öğütler vererek gelecek neslin de kendisi gibi olmasını dilemiştir: "İlk dinî telkinlerimi ondan aldım. Yatakta ondan hep dinî menkıbeleri dinliyor[dum]" (Kısakürek, 2017a: 21). Bilindiği üzere Necip Fazıl daha sonra Arvasi ile tanışacak ve küçükken Hilmi Bey'den aldığı bu dinî terbiyeyi olgunluk çağına iyice tatbik edecektir. Tabii sadece dinî telkinler üzerinde değil aynı zamanda edebî/sanatsal bakımdan da Hilmi Bey'in torununa sirayet etmek istediği açıktır: "Büyükbabam kitap odasında bir sedirde... Sedire çömelmiş, gözlüğü gözünde, dırılıtlı bir şarkı söyler gibi Fuzulî Divanı'nı okuyor. Ben de odaya girip yanına sokuluyor[dum]" (Kısakürek, 2017a: 20). Necip Fazıl'ın Türk kültür, sanat ve düşünce dünyasında yer bulması, yazar/şair/düşünür olarak kendini

---

³ Bu süreç 14 Ekim 1960 yılında başlayıp 11 ay sürmüştür. Bu yargılamaların sonucunda Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'a idam cezası verilmiştir. Celal Bayar'ın idam cezası ise 65 yaşından büyük olması hasebiyle müebbet hapis cezasına çevrilmiştir.

ispatlaması hususu değerlidir. Nitekim bu edebî birikime ve mirasa sahip olmasının bir vesilesi de yine dedesi Hilmi Bey'in ona henüz küçük bir çocukken Fuzulî'den şiirler okuması olarak değerlendirilebilir (Kısakürek, 2017a: 20). Bu doğrultuda çocuğun ruhen gelişmesinin çevre ve toplumla ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır (Adler, 1985: 40). Yine bu minvalde unutulmamalı ki "telkin ve taklit etmek" (Ülken, 1971: 30) soyaçekmenin öne çıkan hususlarından bir tanesidir.

Bir diğer benzerlik hususu ise Hilmi Bey ve Necip Fazıl'ın keskin zekâlarıdır. Nitekim Hilmi Bey'i, dönemin Halep Valisi olan Salim Paşa bu istidadından ötürü takdir ve tebrik etmiş ve iyi bir eğitim görmesi gerektiği kanaatine varmıştır (Kısakürek, 2009: 43). Benzer şekilde Arvasi de Necip Fazıl'ın keskin zekâsını fark etmiştir (Kısakürek, 2009: 74). Bu benzerlikler bir arada düşünüldüğü vakit genetiğin, kalıtsal faktörlerin ve yetiştirme tarzının bireyi etkilediği görülmektedir. Bu minvalde Necip Fazıl'ın oğluna Mehmet ismini vermesi de yaşadığı sosyal çevrenin etkisinde kaldığının bir diğer göstergesidir. Nitekim Mehmet ismi dedesi Hilmi Bey'in ön adıdır (Kısakürek, 2009: 38).

Bütün bu hususlar dikkatle incelendiği ve gözlemlendiği vakit Ülken'in şu cümlesi yerinde olacaktır: "Nasıl ki eğitim yolu vasıtası ile kanaatler, değerler, inançlar alınıyorsa; soyaçekme yolundan da otomatik veya altsuurlu bütün yatkınlıklarımızı alırız" (1971: 98).

Hilmi Bey'in Necip Fazıl'a bu yakın ilgisinin altında yatan en temel unsur; torununun ailesine çekmesini ve kökeniyle alakadar olmasını istemesidir: "Büyük-babam, oğlunun ve torunun İstanbul'da doğmuş olmalarına rağmen, beni kökümle, kök nispetimle alâkalanmaya dâvet ederdi" (Kısakürek, 2017a: 21). Bütün bu hususları dikkate aldığımız ve topladığımız vakit, Hilmi Bey'in soyaçekim cihetinden bir yol izlediği ve buna dair bir umut beslediği açık bir şekilde görülmektedir.

Vehminin Kıvılcımında Ateşler İçinde Yanan Bir Babaanne: Zafer Hanım

Necip Fazıl'ı etkileyen bir başka kişilik ise babaannesidir. Zafer Hanım, vesveseli bir kadındır ve hatta "hep içini yiyen ve dışında ılık bir mizaç ifadesini bulamayan birtakım vehimlerle [de] doludur" (Kısakürek, 2009: 45). Ölümünden çok korkan ve devamlı surette yangın, deprem gibi doğal ve hırsızlık gibi beşerî felaketlerden en az zararlı ve ivedi bir şekilde kurtulabilmek için odasında bulunan pencereye bir merdiven koydurduğu Necip Fazıl'ın hatıralarında ifade edilmektedir (Kısakürek, 2017a: 13, 14). Yine bu minvalde bu vehimli ve vesveseli kadın; "[d]enizden korkar, vapura binmez. ... Ölümünden öyle ürker ki, geceleri yatağına dümdüz uzanmayı bile yarı ölüm sayar ve başının altına dört beş yastık koyar[dı]" (Kısakürek, 2017a: 14). Jung, kalıtımın beden yapısında olduğu gibi ruhsal yapıda da belirli izler bıraktığı görüşünü ileri sürmüştür (Geçtan, 2008: 164). Bu nedenle

“kolektif bilinçdışı” kavramı üzerinde durmakta fayda vardır. Çünkü Zafer Hanım ve torunu olan Necip Fazıl’ın kalıtımsal bağlardan doğan yakınlıkları bu kavram ile açıklanabilir: “Kolektif bilinçdışı, Jung’un *birincil imgeler* diye adlandırdığı gizil imgeler topluluğundan oluşur. Bu imgeler psişenin ilk gelişim aşamasını oluşturur ve insana atalarından aktarılırlar. ... Bu ırksal imgeler insanın, vaktiyle atalarının geliştirmiş olduğu davranışlara benzerlik göstermesine neden olan eğilimler ve gizilgüçlerdir” (Geçtan, 2008: 165). Bu açıklamalar dikkate alındığında babaannesinin vesveseli ve vehimli olma durumu genetik/psikolojik faktörler ve kalıtımsal özellikler cihetinden hiç şüphesiz Necip Fazıl’a da sirayet etmiştir: “Bir şeyler, müthiş bir şeyler oluyor gibiyim. İkiye bölünüp kendi kendimi boğmak, kendi kendimi yutmak gibi hisler içindeyim” (Kısakürek, 2018: 47). Bu hususa ek olarak bir diğer örnek ise şu şekildedir: “Marazî bir hassasiyet... Acıtan bir hayâl kuvveti... Ve bu arada dehşetli bir korku...” (Kısakürek, 2017a: 25-26). Bu örnekler “kalıtsal faktörler[in], duygular[in], düşünceler[in] hareket ve davranışlar[in] bilinçdışında bulun[duğunu]” (Köknel, 1986: 143) göstermektedir. Sanatçı doğup büyüdüğü konakta aile bireylerinin ve çevresinin etkisiyle yavaş yavaş ruhunun hangi yollardan ve nasıl bir şekilde “pişmeğe” başladığını bu doğrultuda açıkça ifade etmektedir (Kısakürek, 2017a: 25). Nitekim Necip Fazıl’ın aile bireylerinden ve çevresinden etkilenme derecesini belirtmek bakımından şu cümleler değerli olacaktır:

“[H]er unsuriyle hassasiyetimi gıcıklayan koca bir konak, her ferdinin nereden gelip nereye gittiğini bilmediği uğultulu bir cereyan içinde, her ân iniltilelerle açılıp örtülen mırıltılı kapılar arasında ve bütün bir ses, renk ve şekil cümbüşü ortasında, beş hassemnin sınırını tırmalayıcı ve ilerisini araştırmacı derin bir (melankoli) duygusundan ibaret...” (Kısakürek, 2017a: 38).

Necip Fazıl’ın bu etkilenişi ve gelecekteki hayatında bu izleri taşıması, hatıraların; arkamızdan bilmeyerek sürüklediğimiz şeylerden bize haber veren gayrişuurun/bilinçdışının ulakları olduğunu hatırlatmaktadır (Bergson, 1986: 17). Bu vesileyle insan, “onu dokuyan kumaşın zaman olduğunu kolaylıkla gör[mekte]” (Bergson, 1986: 16) ve yavaş yavaş birey olduğunu fark etmektedir.

Bu sirayet tam anlamıyla paralellik göstermese de burada genetik bir yatkınlık olduğu açıkça sezilenmektedir. Bu küçük fark şöyledir: Zafer Hanım, ölümden kaçmış; torunu ise ölüm kavramını manevî bağlamda hayatının bir yerine oturtmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda, Necip Fazıl geçirdiği buhran ve yaşamış olduğu vehimli haliyle ölüme doğru gitmiş, ölümü ve öteki dünyayı anlamaya/anlamlandırmaya çalışmıştır: “Karşıma ‘Rakip’ ismiyle Allah çıkıyor ve artık o murat bana bir şey ifade etmez oluyor. Gökte, tam bir mesafe emniyetiyle uçarken birdenbire bir duvara çarpıp gibi bir hâl[e]” (Kısakürek, 2017a: 95, 96) bürünen sanatçı, ardından bu bilinmeyen durumu manevî anlamda lehine çevirmek için ölümü ve ötesini anlamlandırmaya devam etmiştir: “Bu, büyük bir mânevî buhrân,

(metafizik) kıvranış, yepyeni bir kuruluşa doğru temelinden sarsılıştı; en kısa zamanda sezdiğime göre” (Kısakürek, 2017a: 103). Ölüm kavramı hakkında Fikret Adil’in de düşüncelerine değinmek yerinde olacaktır: “Necip Fazıl, açlığı kaybolunca, ölümü düşünür[dü]” (1993: 85).

Esasında Necip Fazıl, kendisi ile başbaşa kalma durumundan manevî hazlarla kurtulmaya çalışmıştır. Bu tek başınalık Necip Fazıl’da, Eagleton’ın “kendinle, bir yere tıklıp kalmandır cehennem” ifadesinden daha farklı bir boyuta evrilmiştir (2011: 26). Necip Fazıl, kendi “beni”nden kaçmayarak korku ve vehimleriyle yüzleşip bu durumdan kurtulmak istemiştir: “Benimki de, fertler arası bütün münasebet ve intikal vasıtalarını kaybetmenin, dipsiz bir kuyu içinde tek başıma kalmanın ve ilâhî azâmeti, birdenbire şahdamarında hissetmenin haliydi” (Kısakürek, 2017a: 106). Öyle ki Sait Faik Abasıyanık dahi sanatçının bu hafakanlı tutumundan haberdardır ve kendisini bu olumsuz girdaptan çıkaracak kişinin yine Necip Fazıl olacağından son derece emindir: “— Neyin var Sait? — Hiçbir şeyim yok! Müthiş vehimler, sabit fikirler, kâbuslar içindeyim” (Kısakürek, 2017b: 210). Esasında Sait Faik’in içinde bulunduğu bu durum, Eagleton’ın “[i]nsanda kendini göçertme ve yok etmeye yönelik bir şey vardır” (2011: 32-33) cümlesine tekabül etmektedir. Sait Faik, kendisini bu olumsuz ve içinden çıkılmaz durumdan kurtaracak tek insanın, bu duyguları ziyadesiyle tecrübe eden kişinin, Necip Fazıl olduğunu bilmektedir. Nitekim “(Bir Adam Yaratmak) isimli piyesin muharriri ve ruh âleminin bütün çilelerine âşına” (Kısakürek, 2017b: 210) birisi elbette ki onu anlamaya çalışacaktır. Sait Faik’i “delilikten kurtar[an] adam”, (Kısakürek, 2017b: 210) hayata dair edindiği tecrübeler ve mizacının etkisiyle kendisine bir yol tayin edebilmiş, hayatı anlamlandırmaya çalışmıştır. En nihayetinde insanın zihninde bulunan “yaratıcı ve yıkıcı güçleri[n] kökü[nün] aynı” (Eagleton, 2011: 32) olduğunun farkına varmıştır. Necip Fazıl’ın bu evreden sonra korku ve vehim bakımından inanç noktası esas alındığında Zafer Hanım’dan ayrıştığı görülmektedir. Çünkü Zafer Hanım, yukarıda verilen örneklerden hareketle ölümden çok açık bir şekilde kaçmıştır. Bu kaçış, esasında kendi benliğinden kaçmaktır. Bu durum iki farklı bireyin inanç noktalarındaki merkeze olan uzaklıklarını vermekle birlikte genetik faktörün aktarımı sırasında “yetilerin derece farkı”nın (Gall’den aktaran Ülken, 1971: 135) olabileceğini göstermesi bakımından kıymetlidir.

Hep Genç Kalan Bir Baba Portresi

Necip Fazıl ile babası arasındaki benzerlikler noktasına geldiğimizde ise yine göze çarpan bazı hususlar ortaya çıkmaktadır. Bu arada Abdülbaki Fazıl Bey, tıpkı babası Hilmi Bey gibi hukuk eğitimi almış, ardından Bursa’da yedek hâkimlik, 1911’de Adalet Bakanlığında stajyer hâkimlik gibi görevlerde bulunmuş daha sonra ise Gebze hâkimliği ve Kadıköy savcılığı görevlerini de ifa etmiştir. 17 Ekim 1921 tarihinde ise vefat etmiştir (URL-2). Necip Fazıl’ın babası Abdülbaki Bey ile

dedesi Hilmi Bey arasında da meslek seçimi bakımından benzerlik görülmesi; aile ve sosyal çevrenin bireyi etkilediğini göstermesi bakımından yine bir diğer önemli husus olarak ortaya çıkmaktadır. Burada ailenin ve çevrenin bireyin karar alma mekanizmasında ve bazı tercihlerde bulunmasında doğrudan etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu minvalde Ülken'in "şecereler" alt başlığı altında incelediği aile bireylerinin meslek seçimi tabloları, Hilmi Bey ve oğlu Abdülbaki Fazıl Bey'in aynı meslekleri seçmesi bakımından kıymetli bir analizdir (1971: 249, 250, 251, 252, 253).

Necip Fazıl'ın babası, "[ç]ocukluğunda, büyükbaba[sının] biricik oğlu sıfatıyla hayâle sığmaz haşarılıkların kahramanı[dır]" (Kısakürek, 2017a: 16) ve gençlik yıllarında ise etrafına başına buyruk, savurgan bir birey izlenimi vermiştir. Hilmi Bey bu savurgan çocuğun çeşitli illerde memuriyet görevlerine sevk ederek olgunlaşmasını arzulamıştır. Fakat Necip Fazıl'ın babası gösterilen bu ihtimamın tam tersine bir yol izlemiş, bir türlü çevresinin kendisinden beklediği olgunluğa erişememiştir (Kısakürek, 2017a: 19). Bu benzerlikler Necip Fazıl'da da görülmektedir. Öyle ki çocukluk yıllarındaki yaramazlıkları tıpkı babasının yaramazlıkları gibi yaşadıkları konakta kabul görmüştür:

"Benim için: — Babasını geçecek galiba yaramazlıkta... Diyenler de vardı... Konağın tavanarası merdiveninden tâ birinci katın avlusuna kadar trabzanlar üzerinde kaymalar... Yaralı bir atın cılk etine pergelle dokunup ondan muhteşem bir tekme yiyerek yerde yuvarlanmalar... Çamura bulanmış bir sürü cam kırığını bir kova içinde arabacının başına geçirmeler..." (Kısakürek, 2017a: 23). Bu türden soyaçekim davranışlarını ruhbilimciler şöyle açıklamaktadır: "[İ]nsan türüne özgü davranış kavramının kapsamı içinde yer alan içgüdüsel davranış soyaçekim ve kalıtımla geç[mektedir]" (Köknel, 1986: 29). Bu hususla alakalı olarak Mîna Urgan da birtakım bilgiler vermektedir: "Bizim bildiğimiz Necip Fazıl çılgın bir gençti ve çılgınlığını abartmaktan, bunun kalıtımsal kökenleri olduğunu belirtmekten hoşlanırdı (1999: 98). Burada Urgan'ın anılarında değindiği bir başka hususa yer vermek gerekir. Urgan anılarında, Necip Fazıl'ın zamanla değiştiği ve başka bir insan gibi davrandığı ve nihayetinde artık arkadaşlarıyla onu tanıyamadıklarını da söylemektedir (Urgan, 1999: 97). Bu noktaya bireyi etkileyen -aile, çevre, zaman- başat faktörlerden "zaman" kavramıyla yaklaştığımız vakit "insan yaşanılan an içinde ele alınmalıdır" (Köknel, 1986: 160) görüşünü destekleyen ve Maslow'la başlayan hümanist ruhbilim öğretisine yaklaşmış oluruz.

Necip Fazıl'ın yaramaz bir çocukluk evresinden sonra bohem bir gençlik evresine geçişi de tıpkı babasının gençlik evresine benzemektedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Necip Fazıl'ın babası tam anlamıyla olgunlaşmamış, devamlı surette hayatını bir seyirde tutamamış ve belirli bir noktada sabitleyememiş savurgan, başına buyruk bir birey olarak kalmıştır. Bu hususlarla birlikte Necip Fazıl da tıpkı babası gibi gençlik yıllarında bohem/başına buyruk/savurgan/tam

olgunlaşmayan bir hayat yaşamıştır. Yine bu doğrultuda Necip Fazıl'ın babasının güçlü bir "babalık" rolüne bürünememesinden dolayı Necip Fazıl, yavaş yavaş mistik bir hazzın güdümüne girmiştir. Çünkü "kişi bir gösterene sahip olmadığına, gerçeğin ağırlığı ile karşı karşıya gelir. Gerçeğin yükü ile baş edebilmek ve anlamları içeren gösterenler zincirinin yokluğunu telafi etmek için kişi, imgesel özdeşleşimleri hayali koltuk değnekleri olarak betimler" (Lacan, 1993'ten aktaran Neccef, 2020: 320). Dolayısıyla Necip Fazıl'ın mistik bir tavır takınması, mistik bir hazza yönelmesi ve şiire tutunması bir bakıma bu hususla paralellik göstermektedir. Babasının yaptığı gibi çeşitli illerde memuriyet hayatına tutunmak istemiştir. Fakat her defasında tam bir düzen kuramadan farklı şehirlere gitmiştir. Bu şehirlere ise Zonguldak, Ankara, Adana, Giresun İstanbul örnek olarak gösterilebilir (Kısakürek, 2017a: 138, 170; Şengül, 2018). "Necip Fazıl Kısakürek'in eğitim hayatı, iş hayatı gibi, istikrarsız ve düzensizdir" (Şengül, 2018). Necip Fazıl'ın babasına benzeyen bu sergüzeşti, "[o]tuz yaşına kadar tıknefes yaşa[dıktan]" (Kısakürek, 2017a: 130) sonra Arvası ile sonlanmıştır. Bu merhaleden sonra başka bir kişiliğe dönüşmüş, düşünce dünyası manevî temeller üzerine kurulmuştur: "1930'lu yılların Necip Fazıl'ı ile 1940'lı yılların Necip Fazıl'ı arasında uzaktan yakından en küçük bir benzerlik yoktur. Bunlar iki ayrı kişidir sanki" (Urgan, 1999: 97). Necip Fazıl'ın babası, oğlu gibi manevî bir destek almış olsaydı ve erken yaşta vefat etmeseydi şayet olgunluk çağlarında oğlunun ona benzerliğini bu makalede ifade etmeye çalışıyor olabilirdik.

Bu noktada Necip Fazıl ve babası Abdülbaki Fazıl Bey tam olarak ayrışmaktadır. Bu ayrışmayla birlikte, Hilmi Bey'in soyaçekimin devamını dileyen bir düşüncede olduğu görülmektedir: "Konağın ruhu büyükbabam; ben de onun ruhuy[d]um... Çünkü biricik oğlunun biricik oğluy[d]um... Babadan oğla içinde yaşadığı soy ideâlinin onca en mükemmel numûnesiy[d]im" (Kısakürek, 2017a: 12). Soyu devam ettirme, temennide bulunma, soyaçekimi içten isteme arzusu dikkate değerdir: "Sağ kolumu açar ve orada gördüğü beni babasındakine benzetir ve öper[di]" (Kısakürek, 2017a: 13).

Sonuç

Yukarıdaki örneklerden ve çıkarımlardan hareketle bireylerin kendi benliklerinin oluşmasında ve gelecek hayatlarına yön tayin etmesinde, içinde bulunduğu ortam, birlikte teneffüs ettiği aile bireyleri ve bu iki unsurun birleşiminden oluşan zaman başat faktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Birey bu unsurların varlığıyla "işlerlik" kazanmaktadır. Ferdî olan birey bu başat faktörlerin etkisi altındadır. Bu etki bazen hissedilir bazen ise dolaylı yoldan sezinlenir. Ailenin, çevrenin ve zamanın bireyin tekâmülüne yardım ettiği çok açıktır. Bu yardım bireylerin duygu ve düşünce dünyalarının farklılıklarından ve kişisel tercihlerini yansıtmaları bakımından değışkenlik göstermektedir.

Necip Fazıl, ailesinin, çevresinin ve zamanın etkisi altında kalmış, çocukluk yıllarının tecrùbeleriyle gençlik ve yetişkinlik çağında şahsiyetini oluşturmaya başlamıştır. Bu şahsiyetin oluşmasında dedesi Hilmi Bey, olumlu bir etkide bulunmuştur. Hilmi Bey torununu okuduğu edebî eserler, anlattığı dinî menkıbeler, oynadığı oyunlar ve göstermiş olduğu karakter vasıtasıyla olumlu etkilemiş, gelişiminin olumlu bir seyirde olmasına vesile olmuştur. Zafer Hanım ise vesveseli ve vehimli bir mizaçtan ve torununa, onun yaşına uygun olup olmadığına aldırış etmeden vermiş olduğu “rastgele” romanlardan dolayı olumsuz bir etki bırakmıştır. Necip Fazıl’ın babası Abdùlbaki Fazıl Bey ise çocukluk evresindeki büyük ve fütursuz yaramazlıkları; gençlik evresindeki hoyrat/savurgan yaşayışı bakımından oğlu Necip Fazıl ile benzerlikler göstermiştir. Dolayısıyla her ne kadar Necip Fazıl, “ne aldımrsa, annemden ... bu kadından aldığıma inanıyorum. Baba kolları ikinci plânda[dır]” (Kısakürek, 2009: 46) dese de mizacı, kalıtsal özelliklerini, genetik faktörlerini daha çok birinci dereceden baba tarafından aldığı gör÷lmektedir.

Bütün bu hususlar dikkatle incelendiği vakit bireyin ailesinden, çevresinden ve içinde bulunduğu zamandan etkilendiği hatta genetik bakımdan benzerlikler taşıdığı; bireyde bazı hususi durumlarda soyaçekim kanununun işlerlik kazandığı ve bireyin sosyal yaşantısında kalıtsal özellikler barındırdığı göze çarpmaktadır.

Kaynakça

- Adler, Alfred (1985). *İnsanı Tanıma Sanatı*. Çev. şelale Başar. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Bergson, Henri (1986). *Yaratıcı Tekâmül*. Çev. şekip Tunç. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Eagleton, Terry (2011). *Kötülük Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Yıldız (2004). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fikret Adil (1993). *Asmalımescit 74*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Geçtan, Engin (2008). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gündoğdu, Yusuf Bahri (2016). “Psikanalitik Kişilik Kuramlarına Göre Gelişim ve Değişimin İmkânı”. *Turkish Studies (Prof. Dr. Mehmet Akkuş Armağanı)*, 11(17): 374-404.
- Kantarcıoğlu, Sevim (1993). *Edebiyat Akımları ve Temel Metinler*. Ankara: Gazi Üniversitesi Matbaası.
- Kısakürek, Necip Fazıl (2009). *Kafa Kâğıdı*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (2017a). *O ve Ben*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

- Kısakùrek, Necip Fazıl (2017b). *Bâbîâli*. İstanbul: Büyük Doęu Yayınları.
- Kısakùrek, Necip Fazıl (2018). *Cinnet Mustatili*. İstanbul: Büyük Doęu Yayınları.
- Kùknel, Özcan (1986). *Kaygıdan Mutluluęa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Moran, Berna (2018). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Necef, Işıl (2020). "Lacanyen Tanıda Psikoz: Tetiklenmemiş Psikozun Klinik Bir Vakada Tartışılması". *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 7(3): 315-335.
- Şengül, Abdullah (2018). Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. "Necip Fazıl Kısakùrek Maddesi". (Erişim: 13 Eylül 2022).
- Urgan, Mîna (1999). *Bir Dinozorun Anıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- URL-1: "Yassıada'nın Tarihi Ses Kayıtları TRT Haber'de". https://trthaber.com/m/?news=yassıadanin-tarihi-ses-kayıtları-trt-hberde&news_id=683621&category_id=1 (Erişim: 27.05.2022).
- URL-2: "Necip Fazıl'ın Pek Bilinmeyen Babası ve Kardeşleri". <https://www.insaniyet.net/necip-fazilin-pek-bilinmeyen-babası-ve-kardesi/amp/>. (Erişim: 20 Mayıs 2022).
- Ülken, Hilmi Ziya (1971). *Toplum Yapısı ve Soyaçekme*. İstanbul: Doruktekin Yayınları.
- Yanbastı, Gülgün (1996). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazarlar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu makale, Sedat Toksöz'ün Doç. Dr. Bilgin Güngör'ün danışmanlığında hazırladığı *Necip Fazıl Kısakùrek'in Anı ve Gezi Yazıları* isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı: Makalenin hazırlık ve yazımında her iki yazarın eşit katkı oranı bulunmaktadır. Birinci yazar konu seçimi ve yazımında; ikinci yazar ise yöntem, bulgu, literatür ve tartışma aşamalarında katkı sunmuştur.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: No statement of support or acknowledgement was made by the authors regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author's Note: This article produced from the master's thesis of Sedat Tokgz titled *Memoirs and Travel Writings of Necip Fazıl* which prepared under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Bilgin Güngör.

Author Contributions: Both authors have an equal contribution rate in the preparation and writing of the article. In the subject selection and writing of the first author; the second author contributed in the methods, findings, literature and discussion stages.